

УДК 94(477+438)“2005/2010”

*Олег ПІХ***УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКІ ВІДНОСИНИ В ПЕРІОД
ПРЕЗИДЕНТСТВА ВІКТОРА ЮЩЕНКА (2005–2010):
АСИМЕТРІЯ ОЧІКУВАНЬ І МОЖЛИВОСТЕЙ**

Проаналізовано еволюцію українсько-польських відносин після Помаранчевої революції в період президентства В. Ющенка (2005–2010). Після подій на Майдані, які позитивно були сприйняті як польським політикумом, так і суспільством, склалися сприятливі умови для розвитку двосторонніх взаємин. Встановлено, що державно-політичний діалог між країнами відбувався на високому рівні, а головними проблемами, довкола яких формувались відносини, стали питання європейської інтеграції та відновлення історичної пам'яті. Водночас наповнення реальним змістом формули стратегічного партнерства, про що неодноразово декларувало вище державне керівництво обох держав, було ускладнено низкою внутрішніх і зовнішніх чинників.

Ключові слова: українсько-польські відносини, зовнішня політика, євроінтеграція, Польща, Україна.

У відносинах України і Польщі важливим рубіконом стало приєднання останньої у травні 2004 р. до Європейського Союзу. Варшава з початком демократизації країн Центрально-Східної Європи і розпадом Східного блоку своїм стратегічним завданням поставила повернення у євроатлантичний простір. Це завдання країні вдалося виконати у доволі стислі терміни завдяки рішучим реформам як у політичній, так і в економічній сфері. Східному вектору закордонної політики хоч і надавалося вагомого значення, все ж він був лише похідним елементом, що мав гарантувати вирішення головного стратегічного курсу. Водночас, отримавши статус повноправного члена НАТО і ЄС, Республіка Польща (РП) могла собі дозволити проводити більш амбітну східну політику, зокрема розігрувати карту регіонального лідера, посередника між Сходом і Заходом.

Україна в 2004 р. теж стояла на межі цивілізаційного вибору, що ґрунтувався на політичних пріоритетах головних кандидатів в президенти – орієнтованого на Захід Віктора Ющенка і проросійського Віктора Януковича. Все очевиднішим ставав крах домінантної у попередній період доктрини багатовекторності, що полягала в балансуванні між євроатлантичною та євразійською системою цінностей. Суперечливість поглядів української панівної еліти, брак економічних реформ, корупція та вплив олігархічних угруповань на політичні процеси, невизначеність та постійна зміна ключових зовнішньополітичних орієнтирів України призвели до того, що курс на євроатлантичну інтеграцію опинився під загрозою. Відчувалося поступове розчарування Заходу в Україні, особливо ключових країн ЄС (Франції та Німеччини),

які до польських ініціатив тіснішої співпраці з останньою та надання їй сигналу про можливість майбутнього членства ставилися здебільшого негативно, використовуючи формулу “Росія перш за все”, відносячи Україну до сфери впливу Російської Федерації.

Метою дослідження є проаналізувати еволюцію українсько-польських відносин в період президентства В. Ющенка (2005–2010), охарактеризувати розвиток як білатерального інституційного співробітництва у вказаний період, так і взаємини в контексті української європейської та євроатлантичної інтеграції.

“Помаранчевий” Майдан як символ українсько-польського зближення. Досягнувши стратегічних цілей вступу у НАТО і ЄС, Польща одним із пріоритетів своєї закордонної політики мала намір зробити східний вектор. Активне провадження зовнішньополітичної діяльності у цьому напрямку мало посприяти зростанню авторитету Польщі на Заході та забезпечити їй роль регіонального лідера серед держав центрально-східного регіону. Однією зі складових цієї політики стало декларування потреби налагодження тісного діалогу та наповнення реальним змістом формули стратегічного партнерства з Україною. Ці принципи було закладено у Стратегії національної безпеки РП, затвердженій у кінці 2003 р.¹. Водночас від самого початку відносин Польщі з Україною поляки хотіли бачити нашу державу стабільною, демократичною і в тісному зв’язку з Заходом, оскільки вбачали в ній важливий чинник регіональної й загальноєвропейської безпеки². З огляду на це, незважаючи на політичну та економічну нестабільність України, РП брала на себе зобов’язання й надалі підтримувати євроатлантичні прагнення нашої держави, зокрема наполягати на продовженні політики “відкритих дверей” НАТО і ЄС для неї³. Імпульсом до поглиблення українсько-польського партнерства стали події на зламі 2004–2005 рр., які отримали назву Помаранчевої революції.

Інституційна трансформація в Україні, демократизація суспільного і політичного життя, розбудова незалежних ЗМІ та проведення вільних і чесних виборів, а відповідно й реалізація її європейських і євроатлантичних прагнень залежали насамперед від консенсусу українських політичних еліт та суспільства щодо відповідної стратегії розвитку. Тривалий час зовнішньополітичні візії в Україні ставали заручниками внутрішніх суперечностей, спричинених різними підходами в окресленні державної ідентичності⁴. Тому не дивно, що у період президентської

¹ Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 22 lipca 2003 r., a zatwierdzona przez Prezydenta RP w dniu 8 września 2003 r. – Pkt III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://bip.kozienice.pl/dokument-2152-strategia_bezpieczenstwa_narodowego.html

² *Стоєцький С. В.* Україна в зовнішній політиці Республіки Польща: євроатлантичний та європейський інтеграційний вимір (історико-політологічне дослідження) / С. В. Стоєцький. – Київ, 2009. – С. 54.

³ *Cimoszewicz Wł.* Informacja ministra spraw zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2004 r., przedstawiona na 67 posiedzeniu Sejmu RP IV kadencji 21 stycznia 2004 r. / Włodzimierz Cimoszewicz // *Exposé ministrów spraw zagranicznych 1990–2011.* – Warszawa, 2011. – S. 290; *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 22 lipca 2003 r., a zatwierdzona przez Prezydenta RP w dniu 8 września 2003 r.* – Pkt III [Електронний ресурс].

⁴ Детальніше див.: *Łosiew I.* Rewolucja na Majdanie Niepodległości w kontekście tworzenia społeczeństwa obywatelskiego w Ukrainie / Ihor Łosiew // *Nowa Ukraina. Zeszyty historyczno-politologiczne.* – Kraków, 2006. – S. 48–53.

кампанії 2004 р. головними чинниками самоідентифікації виступали не стільки програми кандидатів, скільки система цінностей і зовнішньополітичні орієнтири, які з ними уособлювалися. Опозиційний кандидат В. Ющенко асоціювався зі західним вектором, хоча й отримував від Заходу на початку здебільшого моральну підтримку, тоді як підтримку урядовому табору відкрити і приховану надав Кремль.

Події на Майдані засвідчили сталу геополітичну орієнтацію значної частини українського суспільства на європейські стандарти і цінності. Відстоювання українцями демократичних свобод і власного вибору було з натхненням зустрінуте не лише польською політичною й інтелектуальною елітою, але й зруйнувало чимало стереотипів, твердо вкорінених у свідомості поляків. Боротьба українців за свою гідність і права співвідносились польським суспільством з власними ідеалами боротьби часів “Солідарності”, а тому Україна стала сприйматися близькою і дружньою країною. Підтримка “помаранчевого табору” відчувалася на багатьох рівнях (урядовому, громадському, медійному), а тому в польському дискурсі закріпилася думка, що революція на Майдані досягла успіху значною мірою завдяки польській допомозі у вирішенні політичної кризи⁵. Не відкидаючи польського внеску у досягненні компромісу, зазначимо, що окремі польські дослідники недооцінюють сили протестного потенціалу українського суспільства, позиціонуючи події на Майдані як “фестиваль під політичними гаслами”.

Сейм і уряд РП (прийнято ухвали “У справі забезпечення громадянських прав і вільного характеру виборів в Україні”, “Звернення до Верховної Ради України” та “Заяву Сейму Республіки Польща у зв’язку з президентськими виборами в Україні”), провідні польські політичні кола та їхні діячі (у Києві на підтримку протестувальників зі сцени виступили колишній президент Польщі Лех Валенса і мер Варшави Лех Качиньський) засуджували фальсифікації і зловживання на виборах, а також активно солідаризувалися з боротьбою українців за свої демократичні права. Обрані до Європарламенту польські депутати (Міхал Каменський, Адам Білян, Єжи Бузек, Яцек Саріуш-Вольський, Броніслав Геремек, Гражина Станішевська, Влодзімеж Цімошевич) розгорнули активну пропагандистську кампанію при обговоренні перебігу подій в Україні й захисті української опозиції, спонукаючи активізувати політику ЄС в українському напрямі⁶.

Важливою була участь Президента РП Александра Квасневського, який виконував посередницьку місію у залагодженні політичного конфлікту. Польському керівникові уже доводилося налагоджувати діалог влади і опозиції під час політичної кризи в Україні на початку 2000-х років. До того ж, у нього склалися хороші стосунки з Леонідом Кучмою, який у критичних ситуаціях схильний був йому довіряти. Опозиція теж активно підтримувала ідею залучення польських переговорників для вирішення конфлікту. Водночас “блакитний табір” з пересторогою ставився до польського президента, бо вважав його відкритим симпатиком В. Ющенка.

Для РП, яка незадовго до того стала членом ЄС, важливо було узгодити свої позиції з європейськими партнерами, аби проблема України була в епіцентрі уваги

⁵ *Машкевич М.* Східна польська політика у ХХ – на початку ХХІ ст.: концепції та інтерпретації / Маріуш Машкевич; [пер. з пол.]. – Київ, 2015. – С. 262.

⁶ *Ільчук І. В.* Українсько-польське міждержавне співробітництво в європейсько-атлантичному контексті (1991–2014 рр.): автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.02 “Всесвітня історія” / І. В. Ільчук. – Тернопіль, 2015. – С. 99–101.

Брюсселя. А. Квасневському вдалося заручитися підтримкою західних лідерів і до участі у “круглому столі” між українською владою й опозицією долучилися Президент Литви Валдас Адамкус, Верховний представник ЄС із зовнішньої політики і безпеки Хав’єр Солана та генеральний секретар ОБСЄ Ян Кубіч. Росії, яка до цього уже привітала Віктора Януковича з обранням президентом, все ж довелося погодитись на переговори і вона відрядила своїм представником очільника російської Державної думи Бориса Гризлова. Наголосимо, що російськими політичними діячами, політтехнологами та медіа була нав’язана теза, яка згодом закріпилася в російській історіографії, що події на рубежі 2004–2005 рр. не були масовим протестом суспільства проти наявних політичних і економічних умов життя у країні, а властиво “геополітичною технологією”, “політтехнологічним проектом” Заходу, спрямованим на встановлення нових геополітичних ліній розмежування. Вказувалося на потужний дестабілізаційний вплив таких революцій для регіону та загрозу домінуванню РФ на пострадянському просторі⁷. Участь європейських посередників у переговорному процесі між владою й опозицією трактувалася як сценарій, який використовував механізм переговорного процесу задля контролю за перебігом проведення і встановлення результатів виборів, що відповідав би очікуванням Заходу⁸.

Президент Польщі ще до початку роботи “круглого столу” проводив телефонні переговори з Л. Кучмою, намагаючись відшукати точки дотику влади з опозицією. За наслідками цих перемовин до Києва вже 24 листопада прибула урядова польська делегація, очолювана Станіславом Цьосиком (також у її складі були Г. Шляйфер і В. Зайончковський з МЗС, О. Іваняк, Я. Клочковський з Канцелярії Голови Ради Міністрів). Переговорники мали намір зустрітись не лише з українським керівництвом, а й обговорити можливі варіанти дій з представниками українських промислово-олігархічних груп, аби ті врешті погодились на компроміс⁹. Водночас після трьох раундів гострих дискусій в межах “круглого столу” вдалося досягнути компромісного рішення: влада погоджувалася на повторне голосування і зміну Центральної виборчої комісії, однак опозиція натомість зобов’язувалася підтримати у Верховній Раді зміни до Конституції України, згідно з якими в майбутньому мали бути обмежені повноваження президента на користь парламенту й уряду. Згідно з рішенням Верховного суду України на початку 2005 р. відбувся повторний другий тур виборів, під час якого новим президентом було обрано В. Ющенка.

Важливо підкреслити активність польського лідера в українських подіях щодо знаходження компромісного варіанта виходу з кризи. Під час переговорів А. Квасневський як виразник єдиної спільноти Заходу виступав модератором діалогу в конфлікті між політичними силами і доклав чимало зусиль для досягнення порозуміння. Згодом, у жовтні 2005 р. під час останнього офіційного візиту А. Квасневського в Україну, уже коли розкол в середовищі “помаранчевого табору” відбувся, польські журналісти запитували свого президента, чи не відчуває він розчарування з приводу своєї участі в минулорічних українських подіях. У відповідь

⁷ Корнієнко Н. Російська історіографія про “західний чинник” в українській “помаранчевій революції” / Н. Корнієнко // Історичний архів. Наукові студії: зб. наук. праць. – Миколаїв: ЧНУ ім. Петра Могили, 2013. – Вип. 11. – С. 120–121.

⁸ Там само. – С. 122.

⁹ Машкевич М. Східна польська політика у XX – на початку XXI ст. – С. 266–267.

Президент Польщі відзначив: “Я не тільки не шкодую про те, що вдалося спільно зробити в Україні, але я цим пишаюся. І яку б ціну не довелося заплатити, вільна і демократична Україна – це прекрасний результат, і вважаю, що так думають і інші політики, які були ангажовані в революцію. Я ні про що не шкодую, я дуже гордий, я вважаю, що це одна з кращих сторінок, як у моїй політичній кар’єрі, так і в житті”¹⁰. Своєю чергою, Президент України В. Ющенко, також високо оцінив внесок А. Квасневського у розвиток двосторонніх відносин і врегулювання кризової ситуації в Україні під час Майдану¹¹.

Погляди польського президента одразу після Помаранчевої революції поділяло чимало його співвітчизників. Активна участь поляків у тих подіях та відкрита демонстрація проукраїнських поглядів суттєво вплинули на самоусвідомлення польським суспільством важливості розвитку українсько-польських відносин та створювали нову платформу взаємодії, яка ґрунтувалася на спільності доль і стратегічних цілей, зокрема в розширенні сфери безпеки, розбудові демократії та ринкової економіки. Старі образи і негативний історичний досвід в контактах повинні були змінитися зусиллями, спрямованими на будівництво Польщею спільно з партнерами зі сходу стабільної і безпечної Європи¹².

Незважаючи на розповсюджені уявлення, в суспільному і політичному дискурсі Польщі існували також думки, хоча й не численні, щодо доцільності надання допомоги українській опозиції. Цю ідею нав’язували насамперед консервативні середовища, які наголошували на тому, що В. Ющенко надто позитивно оцінює діяльність УПА, а частину його оточення становлять радикальні націоналістичні кола. Ці проблеми були достатньо дразливими для польського суспільства ще й з огляду на те, що за рік до цього у Польщі відзначали 60-ті роковини волинських подій 1943 р. і питання історичних кривд все частіше виносилось з історико-правової у політичну площину. У цьому контексті, мабуть, найбільш влучно висловився А. Квасневський, який закликав не робити вісню польсько-українських відносин трагічні сторінки минулого двох сусідніх народів, наголошуючи: “Я, наприклад, вважаю, що скільки б ми не старалися, та сприйняття Бандери в Польщі і в Україні буде різне. Для нас це терорист, злочинець і український націоналіст, а для українців, особливо в Західній Україні, це борець за незалежність України, який використовує тогочасну політичну кон’юнктуру, а водночас він застосовує методи терору, яких не цурались й польські герої, до яких ми ставимось, як до світлих постатей нашої історії”¹³.

Драматична історія українсько-польських відносин та невдачі демократичної трансформації України з часу після здобуття Незалежності призвели до переважно негативного і стереотипного сприйняття поляками українців¹⁴. Так, ще у кінці

¹⁰ Квасневський пишається своєю участю у Помаранчевій революції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.obozrevatel.com/ukr/politics/72653-kvasnevskij-pishaetsya-svoeju-uchastyu-u-pomaranchevij-revoljutsii.htm>

¹¹ Там само.

¹² Мруз М. Европейский выбор Украины в исторической перспективе. От Мазепы до Ющенко / М. Мруз // Актуальні проблеми міжнародних відносин: зб. наук. праць. – Київ, 2011. – Вип. 97. – Ч. 2. – С. 51.

¹³ Савицький Ю. Квасневський: в українців грубіша шкіра, бо їх довго дубасили [Електронний ресурс] / Ю. Савицький. – Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/a/24910054.html>

¹⁴ Рибак А. Ставлення поляків до українців: динаміка та визначальні чинники / А. Рибак // Наукові записки. Серія: Політичні науки. – Острого: “Острозька академія”, 2010. – Вип. 4. – С. 160–162.

2003 р. позитивно ставилися до українців лише 19% мешканців Польщі, тоді як негативно – 51% (нейтрально – 24%, важко відповісти – 6%). Проте перипетії Помаранчевої революції сприяли покращенню позитивного сприйняття і суттєвому зниженню рівня неприязні. У грудні 2004 р. з симпатією до українців ставилася уже майже третина поляків (29%), а рівень недовіри впав до 34%¹⁵. Зазначимо, що Польща й поляки теж перебували в полоні стереотипних уявлень українців¹⁶. Водночас проведені на початках 2000-х років дослідження засвідчили загалом позитивне ставлення громадян України до поляків (близько 50%), нейтральне демонстрували 39% і лише 11% – негативне¹⁷. Крім цього, більшість опитаних українців, оцінюючи відносини між Польщею і Україною, назвали їх “дуже добрими” (14%), “радше добрими” (63%) і лише 4% визнали їх “радше поганими”, причому жоден респондент не окреслив взаємини як “дуже погані”¹⁸. Так, політичне та суспільне зближення мало стати основою поглиблення українсько-польських відносин.

Державно-політичний діалог. Співробітництво на найвищому державному рівні – важливий чинник для розвитку відносин між державами. Тісна політична співпраця – це перший крок до підписання взаємовигідних угод між країнами, а відповідно, до налагодження інших сфер співробітництва. У цілому можна говорити про те, що політичний діалог між Україною та Польщею переважно перебував у парадигмі доброзичливості та конструктивізму. Про це свідчить характер, а також аналіз кількості зустрічей, зокрема, на президентському рівні. Водночас інші аспекти співпраці були недостатньо розвинутими. Транскордонне співробітництво, економічні та культурні зв’язки залишалися в тіні політичних взаємин, слабо відповідаючи заявленому рівню стратегічного партнерства.

У попередні роки в Польщі сформувалася традиція – відносини з Україною стали домінантою президента, попри те, що, згідно з конституцією, зовнішньою політикою країни займається уряд. Зустрічі голів держав на офіційному рівні відбувались щорічно (часто по декілька разів на рік). Продовжили відповідну традицію також В. Ющенко та А. Квасневський, які у 2005 р. на різних політичних та економічних майданчиках зустрічалися не менше семи разів. Так, під час офіційного візиту до Польщі 11–12 квітня 2005 р. В. Ющенко відкрив Рік України у Польщі, а також провів зустрічі з президентом А. Квасневським, главою уряду Мареком Белькою, главою сейму Влодзімежем Цімошевичем. Під час урочистих заходів український президент ще раз відзначив унікальну роль у вирішенні української політичної кризи польського лідера, а також наголосив, що Україна і Польща мають не лише спільне минуле, але й спільне сьогодення: “Майдан жив нашими загальними цінностями... ми не сусіди Європи, ми країна, що розташована в центрі

¹⁵ Wpływ ostatnich wydarzeń na Ukrainie na stosunek Polaków do Ukraińców. Komunikat z badań (BS/190/2004) [Електронний ресурс] / [oprac. M. Strzeszewski]. – Режим доступу: www.cbos.pl.

¹⁶ Див.: Зашкільняк Л. Образ Польщі та поляків у сучасній Україні / Л. Зашкільняк // Проблеми слов’янознавства: міжвід. наук. зб. – Львів, 2011. – Вип. 60. – С. 68–80.

¹⁷ Matsevko I. Wizerunek Polski i Polaka we współczesnej historiografii ukraińskiej, w podręcznikach oraz świadomości obywateli / Muzeum Historii Polski [Електронний ресурс] / I. Matsevko. – Режим доступу: <http://belfer.muzhp.pl/?module=details&id=94>

¹⁸ Руда О. До джерел міфологізації українсько-польських відносин / О. Руда // Історичні міфи і стереотипи та міжнаціональні відносини в сучасній Україні / [кол. монографія за ред. Л. Зашкільняка]. – Львів, 2009. – С. 292.

Європи”. Такі твердження підтримав також А. Квасневський, стверджуючи, що Рік України у Польщі має пройти під гаслом: “Україна і Польща разом у Європі”¹⁹. Під час візиту українська та польська делегації узгодили співробітництво країн у миротворчій місії в Іраку, міжпарламентські зв’язки, можливість допомоги Польщі при інтеграції України в Європейський Союз, а також відновлення роботи Консультативного комітету Президентів України і Республіки Польща (ККП). Сторони також обговорили низку економічних проєктів, зокрема домовилися провести бізнес-форуми в Гданську та Києві, активізувати співпрацю в ділянці будівництва нафтопроводу Одеса-Броди-Гданськ. Одним з ключових у переговорах стало питання зі спрощення візового режиму з країнами ЄС²⁰.

Ще одним важливим українсько-польським заходом на рівні глав держав стало відкриття 24 червня 2005 р. польського військового меморіалу “Орлят” та меморіалу воїнам Української галицької армії у Львові. Протягом другої половини 90-х років ХХ ст. – на початку ХХІ ст. проблема упорядкування польського Цвинтаря орлят у Львові неодноразово була предметом переговорів між президентами України і Польщі. Водночас емоційні висловлювання політичних сил і розгорнута кампанія конфронтаційного характеру у засобах масової інформації з обох боків, подекуди навіть вандалізм, підривали політичні домовленості керівництва держав. Новобраний президент В. Ющенко під час виступу в Раді Європи запевнив польське суспільство, що сприятиме вирішенню цієї проблеми. Після нетривалих дебатів у Львівській міській раді депутати підтримали компромісні рішення українсько-польської міжвідомчої комісії з врегулювання цього питання і польський меморіал було відкрито²¹. Для української громади в Польщі важливим було те, що в пакеті двосторонніх переговорів про поховання на Личаківському цвинтарі також було поставлено питання українських місць пам’яті на території Польщі. Зокрема, вирішили встановити пам’ятний знак закатованим українцям в с. Павлокома, відкриття якого відбулося уже наступного року.

У 2005 р. зустрічі президентів відбувалися ще неодноразово. 29–30 червня у м. Гдиня (РП) під патронатом та за участю Президентів України і Польщі пройшов VIII Економічний форум “Україна–Польща”, на якому обговорювали покращення інвестиційного клімату в Україні та налагодження тіснішої українсько-польської економічної співпраці. У серпні відбулася зустріч президентів Польщі, України, Литви і Грузії, а згодом В. Ющенко взяв участь в урочистостях з нагоди 25-ліття створення “Солідарності”. Нарешті, в листопаді 2005 р. А. Квасневський, президентський термін якого добігав до кінця, перебував в Україні з прощальним візитом. Польський лідер на спільній з українським колегою прес-конференції узагальнено підсумовував здобутки українсько-польських відносин за свого президентства та перспективи подальшої співпраці. У відповідь, з українського боку, за заслуги у сфері налагодження українсько-польського діалогу, А. Квасневському

¹⁹ Підсумки першого дня візиту Ющенка до Польщі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.korrespondent.net/ukraine/256149-pidsumki-pershogo-dnya-vizitu-yushchenka-do-polshchi>

²⁰ Там само.

²¹ Детальніше див.: *Хахула Л.* Проблема відновлення польського військового меморіалу у Львові в польській та українській пресі кінця ХХ – початку ХХІ століття / Л. Хахула // *Україна–Польща: історична спадщина і суспільна свідомість* / [відп. ред. М. Литвин]. – Львів, 2014. – Вип. 7. – С. 119–138.

було присуджено звання почесного професора Національного університету “Києво-Могилянська академія”²².

З 2006 р. динаміка двосторонніх відносин на найвищому рівні дещо знизилася. Причиною цього були політичні зміни в обох країнах, однак насамперед загострення політичної кризи в Україні. Зазначимо, що прозахідні прагнення частини українських політичних еліт з табору “помаранчевих” стикнулися з підтримкою іншою частиною українського населення політики багатовекторності і помітним дрейфом суспільних настроїв на схід, у бік інтеграції з РФ. Прихильниками цих ідей був значний відсоток українських громадян, який фактично відповідав відсотку прихильників інтеграції з європейськими структурами, що свідчило про дезорієнтацію українського суспільства. Перші невдачі постмайданних урядів і відставка уряду Ю. Тимошенко посилили розчарування у “помаранчевому” таборі та дали можливість здобути перемогу (однак не отримати більшість) на парламентських виборах 2006 р. Партії регіонів. Зовнішньополітичні цілі, проголошені президентом В. Ющенком стосовно європейської та євроатлантичної інтеграції залишилися незмінними, однак їхня фактична реалізація без опертя на повноцінну більшість в парламенті та суспільстві ставала все менш реальною. Зрештою це призвело до підписання українським президентом т. зв. Універсалу національної єдності зі своїм головним конкурентом на президентських виборах та лідером проросійської Партії регіонів В. Януковичем, а також засвідчило, що Україна знову повернулася на дорогу балансування між Заходом і Росією²³.

У 2005 р. в Польщі президентом став Лех Качинський – лідер право-консервативної партії Право і справедливість (ПіС), яка на парламентських виборах наступного року також прийшла до влади. Національно-консервативні кола, згуртовані довкола ПіС, у зовнішній політиці схилились до євроскептицизму і дистанціювання від Росії. Щодо України, то обрання наприкінці 2005 р. президентом Польщі Л. Качинського докорінним чином не позначилося на польсько-українських відносинах. Польський президент, попри політичні розбіжності, продовжував підтримувати візію свого попередника щодо стратегічності геополітичного зміцнення вісі Варшава–Київ²⁴.

Перший офіційний візит нового Президента Польщі Л. Качинського до України відбувся 28 лютого 2006 р. Під час нього обговорено політичні й економічні проблеми двостороннього співробітництва, зокрема польська сторона підтвердила, що нова адміністрація і далі підтримуватиме зусилля України на шляху євроінтеграції. Було відзначено, що для Києва важливим є досвід Варшави у сфері проведення реформ і адаптації її законодавства до європейських стандартів²⁵.

²² *Meszka A.* Stosunki polsko-ukraińskie w okresie prezydentury Wiktora Juszczenki [Електронний ресурс] / Arkadiusz Meszka. – Режим доступу: <http://stosunki-miedzynarodowe.pl/polityka-zagraniczna/1142-stosunki-polsko-ukrainskie-w-okresie-prezydentury-wiktora-juszczenki?format=pdf>

²³ *Драус Я.* Дослідження польсько-українських стосунків у 1991–2008 роках: нарис проблематики / Ян Драус; [перекл. з пол. Є. Г. Сінкевича] // Чорноморський літопис. – 2010. – Вип. 1 – С. 38.

²⁴ *Tupalski T. A.* Stosunki polsko-ukraińskie w latach 2004–2010 / Tomasz A. Tupalski // *Colloquium*. – Poznań, 2014. – № 3. – С. 141.

²⁵ *Чорна Н.* Еволюція польсько-українських відносин після вступу Польщі до Європейського Союзу / Н. Чорна // Україна–Європа–Світ. Міжн. зб. наук. праць. Серія: Історія, міжнародні відносини. – Тернопіль, 2012. – Вип. 9. – С. 94.

У травні цього ж року на запрошення польського президента з візитом до Польщі прибув В. Ющенко. Обговорювали питання енергетичної безпеки обох країн, проблему візової лібералізації для українських громадян у зв'язку з майбутнім приєднанням Польщі до Шенгенської зони, а також військово-технічну співпрацю. Головним елементом поїздки стало урочисте відкриття пам'ятного знаку закатованим українцям у с. Павлокома. Протягом кількох років тривали суперечки щодо питання встановлення пам'ятника жертвам, а особливо щодо напису на ньому. Рішення тривалий час блокували мешканці села, але принципової згоди про його побудову вдалося досягти під час переговорів про відкриття Цвинтаря "Орлят" у Львові. Нарешті 13 травня 2006 р. у Павлокомі відбулося відкриття пам'ятника за участю президентів України та Польщі В. Ющенка і Л. Качинського. Ця подія стала черговим прикладом, як вшанування місць історичної пам'яті вело до зближення і примирення обох народів²⁶. Решта зустрічей відбувалася у межах міжнародних форумів – 4 травня під час конференції "Спільне бачення спільного сусідства" у Вільнюсі, у якій взяло участь десять президентів країн Центрально-Східної Європи, а також високі представники ЄС, НАТО, США, та під час зустрічі в Києві представників країн-членів організації ГУАМ, на якій Л. Качинський був гостем.

Водночас проходили зустрічі на рівні глав урядів та керівництва МЗС: 9–10 січня 2006 р. у Києві перебував міністр закордонних справ Польщі Стефан Меллер, а 16–17 лютого Польщу з офіційним візитом відвідав прем'єр-міністр України Юрій Єхануров, який обговорював економічні відносини зі своїм колегою Казімежем Марцінкевичем. У листопаді вже новий прем'єр-міністр Польщі Ярослав Качинський зустрічався у Києві з В. Ющенком, тодішнім головою уряду В. Януковичем, міністром закордонних справ Борисом Тарасюком та лідеркою БЮТ Ю. Тимошенко. Головними питаннями для офіційного обговорення продовжували залишатися питання енергетичної безпеки, особливо в контексті нещодавньої "газової війни" України і Росії, а також проблема добудови нафтопроводу Одеса–Броди до Гданська, вирішення якої ніяк не могло зрушити з місця²⁷. Поглибленню взаємодії між Україною і Польщею у різних сферах сприяла також робота Консультаційного комітету президентів України і Польщі, Змішаної комісії з питань економічного співробітництва, Міжурядової координаційної ради з питань міжрегіональної співпраці, Українсько-Польського комітету з питань підготовки "Євро–2012"²⁸.

У 2007 р. відбулося два візити в Польщу українського президента і навзаєм два візити в Україну польського. 7 березня В. Ющенко прибув у Плоцьк (РП) на засідання ККП України і Польщі. На переговорах піднімали теми проведення нашою державою політики європейської інтеграції, зокрема, щодо початку переговорів з Європейським Союзом про підготовку нової базової угоди Україна–ЄС. Українська сторона підкреслила, що розраховує на те, що Польща як член ЄС підтримає необхідність надання чіткої європейської перспективи для України в цій угоді²⁹. Наступний приїзд у Польщу В. Ющенка відбувся 27 квітня з нагоди 60-х

²⁶ *Meszka A.* Stosunki polsko-ukraińskie w okresie prezydentury Wiktora Juszczeki [Електронний ресурс]. – S. 9.

²⁷ *Ibidem.* – S. 10.

²⁸ *Льчук І.* Українсько-польське міждержавне співробітництво... – С. 106.

²⁹ Ющенко відбув до Польщі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.korrespondent.net/ukraine/286705-yushchenko-vidbuv-do-polshchi>

роковин акції “Вісла”. Український президент в інтерв’ю журналістам висловив переконання, що Україна та Польща наближаються до спільної оцінки історичних подій, серед яких і операція “Вісла”. Він зауважив, що цю сторінку історії треба розглядати виключно в контексті взаємного примирення та прощення³⁰. З метою подальшого розвитку двостороннього співробітництва та у дусі стратегічного партнерства в межах продовження процесу примирення між українським та польським народами президенти підписали спільну “Дорожню карту українсько-польського співробітництва на 2007–2008 роки”, де передбачені заходи, які мали реалізувати українська та польська сторони на рівні президентів, урядів, бізнесу в торговельній, гуманітарній сферах, ділових відносинах³¹.

Перший візит польського президента у 2007 р. мав місце 9 липня і був присвячений узгодженню заходів щодо організації проведення футбольного Євро-2012. Другий візит пройшов 6–7 грудня у Києві. За його результатами було підписано заяву “Спільні виклики – нові виміри стратегічного партнерства”, яка встановлювала пріоритетні напрями співробітництва двох країн у різних сферах. Згідно з цим документом, стратегічне партнерство між обома країнами треба будувати на основі політичного та економічного консенсусу задля процвітання всієї Європи³².

Цей візит відбувався уже після позачергових парламентських виборів у Польщі й Україні. За їхніми результатами в обох країнах змінилися урядові коаліції: в Україні знову відновлено демократичну і прозахідну коаліцію БЮТ – Наша Україна-Народна самооборона та уряд на чолі з Ю. Тимошенко, а в Польщі перемогу здобула “Громадянська платформа”, яка в коаліції з Польською селянською партією сформували уряд Дональда Туска. Польський уряд відразу пообіцяв змінити динаміку зовнішньополітичної діяльності, зокрема у відносинах з ЄС та Росією. Жорстка позиція щодо Москви попереднього польського керівництва не знаходила підтримки серед європейських партнерів, а особливо у Берліні і Парижі. Як наслідок Варшава опинилася в ЄС у певній ізоляції, її пропозиції щодо активізації східного виміру ЄС підтримували здебільшого лише нові члени союзу, такі як Литва чи Чехія³³. Аби покращити відносини з РФ, в чому був зацікавлений Брюссель, уряд Д. Туска оголосив про підтримку Польщею розблокування переговорів щодо вступу Росії до Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР). Також при вирішенні ситуації з поставками продукції польського тваринництва до Росії Польща зазначила, що може зняти вето на переговори про новий базовий договір між РФ та Євросоюзом. Ці заяви стали несподіваними для президента Л. Качинського і спричинили конфлікт у польській владі, зумовлений потребою

³⁰ Президентський уклін жертвам акції “Вісла” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nadbuhom.pl/art_0046.html

³¹ Molo B. Nowy wymiar polityki wschodniej / Beata Molo // *Polityka zagraniczna i bezpieczeństwa Polski* (po 1989 roku) / [pod red. Erharda Cziomera]. – Kraków, 2015. – S. 151.

³² *Алексієвець Л.* Трансформація сучасних українсько-польських відносин у політичній сфері до європейсько-атлантичного процесу (1991–2014 рр.) / Л. Алексієвець, М. Алексієвець, І. Ільчук // *Україна–Європа–Світ. Міжн. зб. наук. праць. Серія: Історія, міжнародні відносини.* – Тернопіль, 2015. – Вип. 16(2). – С. 116.

³³ *Мруз М.* Польсько-українське стратегічне партнерство і програма Східного партнерства у контексті відносин Варшава–Київ. Спроба оцінки і перспективи на майбутнє / М. Мруз // *Актуальні проблеми міжнародних відносин: зб. наук. праць.* – Київ, 2011. – Вип. 97. – Ч. 2. – С. 114.

чіткішого вирішення питання про розподіл ролей президента і прем'єр-міністра у формуванні зовнішньої політики країни. Ця ситуація якоюсь мірою нагадувала протистояння українського президента В. Ющенко з головою уряду Ю. Тимошенко, який існував на той час³⁴.

Український напрям польський уряд продовжував позиціонувати серед ключових своїх пріоритетів у зовнішній політиці, водночас змінювалася тактика у взаєминах, вони ставали більш прагматичними, націленими на конкретний результат (наприклад, підтримка Польщею надання Україні ПДЧ щодо вступу у НАТО, євроінтеграції тощо). МЗС Польщі дало зрозуміти, що воно перебирає на себе ініціативу щодо українсько-польських відносин, а за їхню безпосередню реалізацію відповідатиме міністр Радослав Сікорський³⁵. Під час візиту польського прем'єра в Україну (березень 2008 р.) підкреслено продовження політики стратегічного українсько-польського партнерства, однак в Києві з пересторогою поставилися до зближення Варшави і Москви.

Попри скепсис і побоювання як з українського, так і з польського боку, відносини між країнами протягом 2008–2009 рр. продовжували залишатися на достатньо високому рівні та були позначені посиленням ролі офіційної Варшави як активного лобіста євроінтеграційних та євроатлантичних прагнень України. У 2008 р. глави держав мали сім зустрічей у межах офіційних та робочих візитів (трьох В. Ющенка до Польщі та чотирьох Л. Качинського до України) та чотири у рамках міжнародних заходів. Також тривала співпраця на рівні глав урядів. Так, на початку березня український президент зустрічався з Д. Туском на саміті Європейської ради в Брюсселі, а уже 13–14 березня він прибув до Варшави, де вів переговори зі своїм польським колегою. 28 березня 2008 р. прем'єр-міністр РП Д. Туск вперше відвідав Україну з офіційним візитом та підписав кілька документів, найважливішим з яких була “Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Польща про правила місцевого прикордонного руху”³⁶ про пом'якшення ситуації з перетином кордону для українців, що проживали на прикордонних територіях, після входження Польщі до Шенгенської зони. Наступний приїзд польського прем'єра до Києва відбувся 19 вересня 2008 р. Цього ж року 14 квітня та 11 листопада відбулися візити Президента України В. Ющенка та 14 липня прем'єр-міністра України Ю. Тимошенко до Польщі, а також 23 травня, 20 липня, 29 жовтня, 22 листопада – Президента РП Л. Качинського в Україну. Знаковою подією став факт безпрецедентного візиту до столиці Грузії Тбілісі під час російської агресії з метою підтримки грузинського народу, який 12 серпня 2008 р. здійснили президенти Польщі, України, Литви й Естонії та прем'єр Латвії.

У 2009 р. відносини між Україною і Польщею залишилися на високому рівні співпраці. Уже 14 січня український президент провів робочий візит до Польщі і зустрівся з Л. Качинським. Сторони обговорили подальший розвиток відносин

³⁴ Олійниченко А. Україна та Польща: інтеграція споріднених країн / А. Олійниченко // Вчені записки: зб. наук. праць / [редкол.: А. Ф. Павленко (відп. ред.) та ін.]. – Київ, 2008. – Вип. 10. – С. 260.

³⁵ Алексієвець Л. Трансформація сучасних українсько-польських відносин... – С. 116.

³⁶ Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Польща про правила місцевого прикордонного руху від 28.03.2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/616_138

у контексті ініціативи ЄС “Східне партнерство”, а також широкий спектр питань двосторонньої співпраці у політичній, торговельно-економічній, енергетичній та культурних сферах³⁷. Наступного разу президенти зустрілися вже 28 лютого, коли Л. Качинський прибув до України, щоб взяти участь у скорботних заходах 65-тої річниці трагедії с. Гута Пеняцька. Чергова зустріч глав держав проходила 7–8 вересня у Польщі. Під час дводенного візиту до РП лідер України зустрічався також із прем’єром польського уряду Д. Туском та спікером сейму Броніславом Коморовським. Він взяв участь в урочистому відкритті пам’ятного знаку жертвам Голодомору в Україні. Крім актуальних справ, як підготовка до ЄВРО 2012, співпраця у сфері безпеки та економічної політики, не обійшлося без суперечливих тем, що стосувалися складного історичного минулого обох країн³⁸. Крім цього, президенти підписали “Дорожню карту українсько-польського співробітництва на 2009–2010 рр.”, у якій було встановлено 10 пріоритетів в галузі політичних та економічних взаємин, історичної пам’яті та військово-безпекових питань, на яких мали ґрунтуватися українсько-польські відносини у наступні роки³⁹.

В останні роки активізувалася діяльність зовнішньополітичних відомств двох країн. Важливими сигналами до налагодження співпраці у цьому плані були офіційний візит міністра закордонних справ Польщі Р. Сікорського до України 29 січня 2008 р. та робочий візит міністра закордонних справ України Володимира Огризка до Варшави 4 березня 2008 р., а також започаткування якісно нового механізму двостороннього співробітництва на рівні МЗС – засідання спільної Ради (Колегії) міністерств закордонних справ України та Польщі у Варшаві 10 грудня 2008 р.⁴⁰ Протягом 2009 р. зовнішньополітичні відомства узгоджували для підписання головні положення “дорожньої карти” на 2009–2010 рр., яка б наповнювала фактичним змістом формулу українсько-польського стратегічного партнерства.

На початку 2010 р. в Україні відбувалися чергові президентські вибори. Чинний глава держави В. Ющенко, розтративши довіру громадян, уже не міг претендувати на переобрання. За цих умов головними претендентами були прем’єр-міністр Ю. Тимошенко, яка хоч вважалася прозахідним кандидатом, все ж більш помірковано, ніж президент, ставилася до європейської і, особливо, євроатлантичної інтеграції, а також проросійський лідер Партії регіонів В. Янукович, який заявляв про потребу “рівноправних” відносин з ЄС та виступав проти зближення з НАТО. Зрештою, перемога В. Януковича та прихід урядової команди на чолі з Миколою Азаровим засвідчили початок наступного етапу у польсько-українських відносинах.

Польський чинник євроатлантичної інтеграції України. Приєднання РП та ще дев’яти країн Центрально-Східної Європи у травні 2004 р. до ЄС мало потужний вплив на геополітичні реалії в регіоні, воно змінило основні критерії зовнішньополітичних стратегій як Польщі, так і України. Київ вимушений був рахуватися з тим, що східний кордон Польщі став кордоном ЄС, з усіма політичними, економічними

³⁷ *Алексієвець Л.* Трансформація сучасних українсько-польських відносин. – С. 117.

³⁸ *Поштар С.* Президент Ющенко говорив у Польщі про єднання українців із поляками [Електронний ресурс] / С. Поштар. – Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/a/1818278.html>

³⁹ *Meszka A.* Stosunki polsko-ukraińskie w okresie prezydentury Wiktora Juszczenki [Електронний ресурс]. – S. 9.

⁴⁰ *Ільчук І.* Українсько-польське міждержавне співробітництво... – С. 107.

і соціальними наслідками такої інтеграції для двосторонніх відносин. Натомість Варшава, досягнувши головних стратегічних зовнішньополітичних цілей, відповідно, вимушена була шукати нових підходів у побудові своєї східної політики, серед іншого і у відносинах з Україною.

Сфера євроатлантичної інтеграції завжди визначалася як один із найперспективніший напрямів співпраці України та Польщі. Враховуючи зацікавленість Польщі у цьому, польські політичні еліти прагнули допомогти їй у поглибленні відносин із західними структурами як у межах загальноєвропейської інтеграції, так і з прилученням до регіональної співпраці. Ця політична доктрина залишалася сталою протягом тривалого часу, незважаючи на зміну політичного керівництва. Проблемою у відносинах Польщі та України у попередній період неодноразово ставала багатовекторність зовнішньополітичного курсу останньої. Попри гучні декларації офіційного Києва щодо поглиблення євроатлантичної інтеграції, йому бракувало відкритості та цілеспрямованості у реалізації західного вектора, що спонукало польську владу час від часу переконувати українських партнерів у важливості дотримання проголошеного курсу та своїх зобов'язань. У Варшаві політика України, спрямована на вирішення короткотермінових завдань та позбавлена постановки стратегічних цілей, викликала нерозуміння, особливо в контексті швидкого просування самої Польщі у євроатлантичні та європейські структури. Перемога Помаранчевої революції і прозахідного кандидата на президентських виборах 2004 р. В. Ющенко, якому симпатизували в Польщі, відродили надії тамтешніх політиків на поглиблення європейського курсу Києва та подальше зміцнення стратегічних зв'язків між Польщею та Україною. Майдан як вияв народної волі та демократичних традицій мав серйозний вплив на відновлення позитивного іміджу України на міжнародній арені і на формування почуття європейської ідентичності в українців, що відкривало нові можливості також для внутрішньої демократичної трансформації країни⁴¹.

Відразу після обрання президентом В. Ющенко розпочав активну дипломатичну діяльність, спрямовану на те, аби переконати західних партнерів України, що вона категорично пориває з попередньою політикою “багатовекторності”, а головним її пріоритетом стає набуття членства у ЄС і НАТО. Він закликав надати Україні “сигнал щодо європейських перспектив”. І вже у січні 2005 р. Європарламент за ініціативи польських депутатів прийняв резолюцію-звернення до керівних органів ЄС з проханням про можливість розглянути розширення відносин Союзу з Україною. Однак зазначимо, що йшлося не про швидке приєднання Києва до Євросоюзу, а про визнання останнім, на чому власне й наполягала Польща, самої можливості європейської перспективи України, що само по собі могло надати їй імпульс для внутрішніх перетворень⁴².

Ще 2003 р. РП виступила із зверненням до Європейської комісії щодо активізації “східного виміру” ЄС, який містив концепцію особливих відносин з Україною. Йшлося про необхідність чіткого визначення перспективи членства для України. Така ініціатива не отримала належної підтримки значної частини членів Євросоюзу. В результаті східні сусіди ЄС були приєднані до програми “Ширша

⁴¹ Віднянський С. Еволюція зовнішньої політики України (1991–2006 рр.) / С. Віднянський, А. Мартинов // Український історичний журнал. – 2006. – Вип. 4(469). – С. 40.

⁴² *Tupalski T.* Stosunki polsko-ukraińskie w latach 2004–2010. – S. 142.

Європа – сусідство: новий формат відносин з нашими східними та південним сусідами”, куди також входили країни Середземномор’я⁴³. А вже наступного року було впроваджено загальну стратегію відносин Європейського союзу з сусідніми країнами “Європейська політика сусідства”⁴⁴, що не передбачала країнам-учасникам надання будь-яких гарантій майбутнього членства, натомість мала сприяти належному проведенню прикордонними з ЄС країнами політичних та економічних реформ, їхньої часткової економічної інтеграції з ЄС, підтримки запровадженню європейських стандартів в регіоні та належного розвитку політичних контактів на двосторонньому рівні⁴⁵.

Незважаючи на запевнення ЄС у підтримці демократичних перетворень в Україні після Майдану, його офіційні речники й надалі намагалися уникати заяв щодо можливої перспективи членства Києва. Підписаний 21 лютого 2005 р. “План дій для України” (на 2005–2007 рр.), мав привести лише до поширення на неї в перспективі принципу чотирьох свобод (вільний рух товарів, послуг, капіталу та робочої сили). Україна отримала також обіцянку щодо членства у СOT і підтримку визнання країни з ринковою економікою⁴⁶. Подібні до українського плани дій (з урахуванням індивідуальних особливостей) були запропоновані також низці інших партнерів, з якими Євросоюз провадив політику сусідства, зокрема: Йорданії, Ізраїлю, Молдові, Марокко, Палестинській Автономії, Тунісу. Так ЄС демонстрував однакове ставлення до країн, які своєю метою проголосили повноцінну європейську інтеграцію, і країн, які не мали перспективи вступу та не декларували відповідних намірів. Не дивно, що офіційний Київ обережно висловлював своє невдоволення такою політикою Брюсселя, адже цей формат означав відмову від політики розширення.

Додався і чинник Росії, на який в Європі традиційно звикли зважати. Кремль після перемоги Помаранчевої революції був роздратований новим зовнішньополітичним курсом України та відмовою від симетричності відносин із Росією. Не маючи політичних ресурсів змінити внутрішню розстановку сил в Україні, Москва вдалася до газового шантажу, аби забезпечити реалізацію своєї політики на домінування в регіоні⁴⁷. Європа, залежна від російських енергетичних сировинних ресурсів, зважаючи також на відносини ЄС–Росія, змушена була з обережністю формувати східний вектор.

Польща, подібно до України, критично ставилася до політики сусідства ЄС, прагнучи активізувати насамперед східний вектор. Українсько-польський державно-політичний діалог міг розвиватися достатньо активно, однак стратегічні цілі східної політики РП змушена була узгоджувати з баченням Євросоюзу. А в

⁴³ Communication from the Commission to the Council and the European Parliament “Wider Europe – Neighbourhood: A New Framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbours” / Brussels, COM(2003) 104 final, 11 March 2003 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eeas.europa.eu/archives/docs/enp/pdf/pdf/com03_104_en.pdf

⁴⁴ Communication from the Commission to the Council and the European Parliament “Strategy Paper on the European Neighbourhood Policy” / Brussels, COM/2004/0373 final [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52004DC0373>

⁴⁵ Гуменюк А. “Політика Східного партнерства” щодо України: аналіз та оцінка / А. Гуменюк // Актуальні проблеми міжнародних відносин: зб. наук. праць. – Київ, 2011. – Вип. 97. – Ч. 2. – С. 139.

⁴⁶ Драус Я. Дослідження польсько-українських стосунків у 1991–2008 роках... – С. 38.

⁴⁷ Віднянський С. Еволюція зовнішньої політики України (1991–2006 рр.). – С. 43.

цьому напрямку, принаймні в часи правих урядів ПiС, було чимало проблем не лише в контексті сприйняття частиною європейських країн польської східної політики як антиросійської та обтяженої історичним досвідом, а й тому, що Польщі не вдалося поєднати її з інтересами усієї об'єднаної Європи. Водночас в ситуації дедалі жорсткішої позиції польської дипломатії щодо Німеччини та блокування ініціатив ЄС у відношенні до РФ, отримання підтримки для польського бачення відносин з Україною наštтовувалося на щораз більші вияви спротиву серед європейських партнерів⁴⁸.

Політична ситуація в Україні теж не сприяла рішучому проведенню реформ та просуванню на шляху євроінтеграції. Прихильники “багатовекторності” зовнішньополітичного курсу країни (прем'єр В. Янукович, значна частина депутатів Верховної Ради, політикуму) продовжували закликати до відмови від прискореного поступу в бік Заходу як засобу геополітичного відриву від Росії⁴⁹.

Після приходу в Польщі до влади уряду Д. Туска і залагодження непорозумінь з європейськими партнерами польська дипломатія визначила одним із пріоритетних завдань своєї політики прагнення домогтися активізації східного вектора ЄС. Міністр закордонних справ Р. Сікорський, виступаючи в Сеймі РП у травні 2008 р., наголосив, що Польща як одна з найбільш заангажованих у справі сходу країн ЄС має продовжувати спеціалізуватися на виробленні спільної зовнішньої політики щодо цього напрямку. Для цього, стверджував він, має бути опрацьований формат відносин, який давав би додатковий інструментарій у взаєминах з тими державами, які вважають європейську перспективу найбільш бажаною. І Україну треба розглядати як ключового кандидата на поглиблення відносин з Євросоюзом⁵⁰. Фактично Варшава знову змагала до ролі регіонального лідера у Центрально-Східній Європі, що також мало посилити вагу Польщі у Євросоюзі⁵¹.

Потреба в оновленні політики щодо країн пострадянського простору ставала все більш очевидною і в самому Брюсселі, адже необхідність збереження зацікавленості у політиці сусідства диктувала потребу надання більш чітких та привабливих пропозицій від ЄС. Німеччина уже не розглядала можливості узгодження нового формату з Росією, а Франція була зацікавлена в підтримці центральноєвропейськими державами свого середземноморського проекту. За таких умов Польща, заручившись підтримкою Швеції, 26 травня 2008 р. презентувала програму “Східне партнерство” (СП), яка передбачала поглиблення та активізацію східного вектора зовнішньої політики Євросоюзу щодо шести країн (Азербайджану, Білорусі, Вірменії, Грузії, Молдови й України). 19–20 червня ідея нової стратегії була представлена міністром закордонних справ Польщі Р. Сікорським на засіданні Європейської Ради, яка і доручила Єврокомісії розробити відповідну пропозицію до весни 2009 р.⁵²

⁴⁸ Мруз М. Польсько-українське стратегічне партнерство... – С. 113.

⁴⁹ Віднянський С. Еволюція зовнішньої політики України (1991–2006 рр.). – С. 43.

⁵⁰ Sikorski R. Informacja ministra spraw zagranicznych o założeniach polskiej polityki zagranicznej w 2008 r., przedstawiona na 15 posiedzeniu Sejmu RP VI kadencji 7 maja 2008 r. / Radosław Sikorski // *Exposé ministrów spraw zagranicznych 1990–2011*. – Warszawa, 2011. – S. 383.

⁵¹ Чорна Н. Еволюція польсько-українських відносин... – С. 95.

⁵² Дальський В. Східне партнерство у контексті Європейської політики сусідства / В. Дальський // *Актуальні проблеми міжнародних відносин: зб. наук. праць*. – Київ, 2011. – Вип. 97. – Ч. 2. – С. 165.

За польським задумом центральне місце у СП мало бути відведено Україні. Водночас запропонований Польщею проект мав мало шансів для реалізації через наголос на перспективах вступу країн учасників СП до ЄС у майбутньому. Попри декларовані вигоди для України у її відносинах з ЄС польському керівництву не вдалося досягти відчутних практичних результатів щодо їхнього відстоювання у Брюсселі, можливо, за винятком збільшення фінансування програм СП. В остаточному варіанті документа на вимогу частини країн членів ЄС було знято формулювання про європейську ідентичність та перспективи набуття повноправного членства. Проте започаткована ініціатива покликана була збільшити вагу східноєвропейського регіону у зовнішній політиці Євросоюзу і створити додаткові стимули для євроінтеграційних прагнень його країн-учасниць.

Після оприлюднення угоди щодо СП українська сторона дещо з оберегою поставилася до ініціатив у межах цієї програми. На це були підстави, адже загальний підхід щодо країн-учасниць, як тих, що декларували свої інтеграційні плани (Україна, Молдова), так і тих, що не висловлювали таких намірів (Білорусь, Азербайджан) на практиці міг означати гальмування процесу вступу до ЄС більш задіяних в цих процесах країн⁵³. Водночас у межах СП ЄС пропонував своїм сусідам вийти на новий рівень взаємин через підписання двосторонніх Угод про асоціацію замість діючих Угод про партнерство та співробітництво, що означало поглиблення взаємодії сторін в усіх сферах. Важливим було те, що в Комунікації до програми було зафіксовано, що зміст таких угод буде відрізнятися відповідно до цілей та спроможностей кожної з держав-партнерів. Із врахуванням інтеграційної заангажованості Україна стала першою, згідно з програмою СП, з ким Європейська Комісія 9 вересня 2008 р. на Саміті в Парижі розпочала перемовини щодо Угоди про асоціацію⁵⁴. Іншим можливими позитивними чинниками СП було те, що воно також передбачало в майбутньому інтеграцію країн-партнерів до ринків ЄС через утворення всеосяжних Зон вільної торгівлі та візову лібералізацію.

У процесі розширення Європейського Союзу поставала проблема правового регулювання в'їзду та перебування на території країн-членів ЄС, особливо в контексті приєднання нових членів до Шенгенської зони. Польська візова політика у процесі повноцінного входження в європейські структури також мала бути приведена у відповідність до вимог шенгенських критеріїв. Для українсько-польських відносин це створювало труднощі щодо багатьох сфер міждержавної співпраці, транскордонного співробітництва, суспільних і культурних зв'язків тощо. З огляду на кількість українців, які відвідували Польщу як з метою працевлаштування, так і особливо мешканців прикордонних територій, що в основній масі займалися дрібною торгівлею, різкі зміни в процедурах і правилах перетину кордону населенням несли загрозу економічній стабільності значної частини українських громадян, а тому ця проблема ставала доволі болючою для України в процесі просування ЄС на схід. Аналогічно через велике значення транскордонного руху для економічного розвитку своїх прикордонних територій та на ринку праці Польща довгий час зволікала з запровадженням

⁵³ *Машикевич М.* Східна польська політика у ХХ – на початку ХХІ ст. ... – С. 257.

⁵⁴ *Халаджи В.* Польсько-шведська ініціатива "Східне партнерство" – засади формування, основні принципи та можливості, які вона відкриває для України / В. Халаджи // Актуальні проблеми міжнародних відносин: зб. наук. праць. – Київ, 2011. – Вип. 97. – Ч. 2. – С. 176.

візового режиму для українців⁵⁵. 30 липня 2003 р. під час візиту польського прем'єра Л. Міллера до Києва було підписано угоду про запровадження візового режиму за принципом асиметричності – польським громадянам для поїздок в Україну віз було не потрібно, натомість українцям такі візи мали надаватися безкоштовно.

Протягом кількох наступних років Польща вела активний діалог з Євросоюзом щодо можливості запровадження “спеціального” режиму малого транскордонного руху з Україною. Проблему частково вдалося владнати після підписаної у червні 2007 р. угоди між Україною і ЄС про спрощене оформлення віз та реадмісію, в якій враховано декларації Польщі, Словаччини, Угорщини і Румунії про бажання перейти до укладання двосторонніх угод з Україною щодо місцевого руху. Договір з РП, що спрощував перетин кордону громадянами, які проживали у межах встановленої відстані від нього, було укладено 28 березня 2008 р. в ході візиту польського прем'єр-міністра до Києва⁵⁶. Польща, яка приєдналася до Шенгенської зони 21 грудня 2007 р., чітко виконувала взяті на себе зобов'язання, однак разом була послідовним прихильником найширшої візової лібералізації для українців, підтримуючи діалог з Україною та ЄС щодо безвізового режиму, який офіційно розпочався 29 жовтня 2008 р. після початку переговорів про укладення Угоди про асоціацію.

Починаючи з 2005 р., Україна розпочала інтенсивний діалог з НАТО стосовно питання членства. На повноправному членстві як кінцевій меті співробітництва Києва з Альянсом президент В. Ющенко наголосив ще в лютому 2005 р. під час засідання Комісії Україна–НАТО. Що важливо, заяви українського керівництва отримали підтримку в структурах Північноатлантичного альянсу і уже в квітні на черговому засіданні Комісії на рівні міністрів МЗС було підписано дорожню карту щодо дій з набуття членства та проведення відповідних внутрішніх реформ. РП активно підтримувала відповідні заходи, наголошуючи на політиці “відкритих дверей” Альянсу, особливо щодо України. Водночас Польща зобов'язалася надавати консультаційну та військово-технічну допомогу з наближення Збройних сил України до стандартів НАТО⁵⁷.

Оптимістичний сценарій для України передбачав набуття нею у 2006 р. Плану дій щодо членства (ПДЧ) з можливістю прийняття у Північноатлантичний альянс на саміті 2008 р. у Бухаресті. На початку 2006 р. В. Ющенко під час візиту до Брюсселю ще раз підтвердив готовність нашої країни до отримання ПДЧ. Задля цього було підписано відповідний президентський указ “Про Національну систему координації співробітництва України з Організацією Північноатлантичного договору”, що мав на меті пришвидшення організаційних заходів у напрямку вступу в НАТО⁵⁸. Водночас повернення у серпні 2006 р. в урядове крісло в Україні проросійськи налаштованого В. Януковича суттєво загальмувало цей процес. І лише з відновленням “помаранчевої коаліції” у 2007 р. це питання знову вийшло на порядок денний.

З наближенням Бухарестського саміту енергійне просування інтересів України взяв на себе президент Польщі Л. Качинський, який відстоював надання Києву

⁵⁵ *Стосцький С. В.* Україна в зовнішній політиці Республіки Польща... – С. 103.

⁵⁶ *Стосцький С. В.* Україна в зовнішній політиці Республіки Польща... – С. 103.

⁵⁷ *Янків М.* Україна і Польща: стратегічне партнерство в системі геополітичних координат (політико-економічний та секторальний аналіз): монографія / М. Янків. – Львів, 2011. – С. 173–174.

⁵⁸ Там само. – С. 173.

ПДЧ та гарантування майбутнього членства. Відповідну позицію поділяли також США та ще низка країн, переважно нових членів Альянсу (Литва, Чехія тощо). Натомість скепсис щодо готовності України отримати ПДЧ висловили Німеччина, Франція та Італія, які наголошували на політичній нестабільності в нашій країні та відсутності суспільної підтримки вступу до НАТО (соціологічні дані засвідчили, що в середньому лише 25% населення України підтримували такі дії). На відмову надання ПДЧ Україні і Грузії на саміті в Бухаресті 3 квітня 2008 р. серйозний вплив мала позиція РФ, яка погрожувала значними військово-політичними наслідками як щодо вказаних країн, так і для відносин Росія–НАТО, у разі прийняття позитивного рішення⁵⁹. Однак за наполяганням Польщі та США в заключне комюніке бухарестської зустрічі членів Альянсу все ж було внесено пункт про те, що Україна і Грузія в майбутньому можуть стати членами цього військово-політичного блоку⁶⁰.

Відмова у наданні ПДЧ фактично означала закриття “вікна можливостей” для України. Сам процес набуття членства міг дати поштовх демократизації суспільства та удосконаленню механізмів прийняття державних рішень. Адже вступ до Альянсу це не лише військові та безпекові чинники, але й система цінностей, що відповідає високим стандартам розвинутих країн. Російська агресія в Грузію у серпні 2008 р. ще більш підкреслила неготовність НАТО приймати радикальні рішення в майбутньому, які теоретично могли б негативно бути сприйняті РФ. Відповідно, шанс отримання довгоочікуваного запрошення в Організацію Північноатлантичного договору відкладався на довшу перспективу. Це завдавало серйозного удару зовнішньополітичній доктрині В. Ющенка, яка передовсім передбачала швидкий вступ у НАТО. Схожим чином це позначилося й на оцінці польської східної політики. Зміцнення системи безпеки Польщі передбачало просування кордонів НАТО на схід з відповідним розширенням зони стабільності за рахунок таких держав, як Україна. Затримка з входженням Києва до Альянсу засвідчила, що цих цілей досягнуто не було. Водночас політика “відкритих дверей” НАТО дала змогу РП й надалі підтримувати Україну на шляху євроатлантичної інтеграції.

Стратегічне партнерство чи добросусідські відносини? Система двосторонніх відносин, незважаючи на характерну для сучасних взаємин тенденцію до ускладнення міжнародних зв'язків, їхню багатовимірність, залишається основою міждержавного співробітництва, фундаментом, на якому будуються глобальні та субрегіональні форми взаємодії. Як будь-якій системі, що перебуває в динаміці, двостороннім відносинам між країнами притаманні періоди активізації і певного охолодження. Водночас якщо такі взаємини побудовані на спільності геостратегічних інтересів, цілей і завдань, а також активній взаємодії у напрямку їхньої реалізації через поглиблення рівноправного та взаємовигідного державно-політичного, економічного та культурного співробітництва тощо, то такий тип відносин може бути потрактований як стратегічне партнерство.

Українсько-польським відносинам були притаманні різні рівні інтенсивності та динаміки двостороннього діалогу. Якщо з середини 90-х років ХХ ст. йшлося про динамічне організаційно-правове та інституційне нарощування потенціалу двосторонньої

⁵⁹ *Meszka A.* Stosunki polsko-ukraińskie w okresie prezydentury Wiktora Juszczenki [Електронний ресурс]. – S. 16.

⁶⁰ *Tupalski T.* Stosunki polsko-ukraińskie w latach 2004–2010. – S. 143.

взаємодії, узгодження зовнішньополітичних доктрин, що дозволяло говорити про можливість застосування формули стратегічного партнерства, то внутрішньополітичні чинники й зовнішньополітична кон'юнктура на поч. 2000-х вказували на переосмислення суті та змісту українсько-польських відносин, набуття ними рис прагматизму.

Помаранчева революція і перемога на виборах президента України кандидата, який декларував прозахідний курс, до того ж якого відкрито підтримувала польська політична еліта та суспільство, викликали в Польщі значний оптимізм щодо українсько-польських відносин. Насамперед він був пов'язаний зі сподіваннями на швидку демократичну трансформацію нашої країни, зростання динаміки її просування на шляху ЄС та НАТО. Такий розвиток подій доводив би правильність концепції східної політики офіційної Варшави та в перспективі можливість втілення ключових її засад, принаймні щодо України, в життя.

Прихід до влади у Польщі Л. Качинського та партії ПiС теж давав змогу сподіватися на перелом в українсько-польських відносинах. Польський президент та права урядова коаліція вбачали в активній східній політиці вагомий інструмент посилення впливу Польщі в Європі, забезпечення умов для утвердження польського лідерства в центрально-східному регіоні. Польща хотіла бачити Україну стабільною та демократичною країною, а двосторонні контакти спрямовувала на підтримку її прозахідного курсу. Потенціал та геополітичне становище України мали запобігати також поверненню РФ до проведення імперіалістичної політики, що вважалося найгіршим сценарієм розвитку подій на Сході⁶¹. Водночас дослідники зазначають, що польське керівництво частіше говорило про цілі зовнішньої політики на східному напрямку, ніж здійснювало реальні кроки щодо їхньої реалізації. У цей час спроба Варшави очолити процес формування політики ЄС щодо східних партнерів не мала успіху⁶².

Поряд з цим, зважаючи на те значне місце, яке в ідеології ПiС займала політика пам'яті та історична політика загалом⁶³, значні зусилля були спрямовані на розв'язання проблем українсько-польського історичного минулого. Запропонована інтелектуальними елітами двох країн формула “прощасмо і просимо вибачення” стала фундаментом, на якому було досягнуто значного прогресу в історичному діалозі з питань охорони пам'яток польсько-української історичної спадщини. Однак на тлі історичного примирення суттєвої напруги додав Указ Президента України В. Ющенка “Про присвоєння С. Бандері звання Герой України”, підписаний 20 січня 2010 р.⁶⁴. Це рішення у Польщі сприйняли як таке, що йде у розріз із декларованим українсько-польським стратегічним партнерством, воно також залишило глибокий слід в політиці ПiС щодо України⁶⁵. Водночас наголосимо, що, зважаючи на характер трагічних сторінок української і польської минувшини, навряд чи вдасться

⁶¹ Chojan A. Fundamenty ideowe i cele polityki zagranicznej Prawa i Sprawiedliwości z perspektywy 2005 roku / Adrian Chojan // *Myśl Ekonomiczna i Polityczna*. – 2016. – Nr 1(52). – S. 213–214.

⁶² Мруз М. Польсько-українське стратегічне партнерство... – С. 113.

⁶³ Chojan A. Fundamenty ideowe i cele polityki zagranicznej Prawa i Sprawiedliwości z perspektywy 2005 roku. – S. 208–212.

⁶⁴ Указ Президента України “Про присвоєння С. Бандері звання Герой України” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/46/2010>

⁶⁵ Польські експерти розповіли, як Польща образилася на Україну через Ющенка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.rezonans.pp.ua/?p=53579>

досягнути в найближчій перспективі такого рівня порозуміння, яке б дало змогу запобігти впливу історичного минулого у тій чи іншій мірі на розвиток сучасної співпраці. Залишається лише сподіватися, що розв'язання історичних проблем стане передусім справою науковців обох країн та буде позбавлене надмірної політизації.

Перемога в Польщі 2007 р. урядової коаліції на чолі з Громадянською платформою закінчувала, як окреслюють деякі дослідники, період романтизму в польській східній політиці та українсько-польських відносинах, що характеризувався необґрунтованими сподіваннями на зміцнення польського лідерства на Сході й швидкого приєднання України до європейських й євроатлантичних інституцій⁶⁶. Нова команда була налаштована посилити позиції Польщі через відновлення координації діяльності у межах ЄС. Інструментом укріплення становища на Заході, як йшлося в нещодавньому розсекреченому документі, який підготовлено в МЗС Польщі у березні 2008 р. щодо відносин з Україною і Росією, мало стати налагодження паритетного діалогу з РФ, оскільки традиційні європейські партнери Польщі (Німеччина і Франція) були налаштовані на тіснішу співпрацю з Москвою. Водночас, як видно з документа, польська дипломатія сильно недооцінювала неоімперіалістичні вияви в політиці РФ. У ставленні ж до України належало відійти від “патріотично правильної” взаємодії, замінивши її “прагматичним”, а за потреби – “приятно критичним” підходом⁶⁷. У Польщі, як і в інших європейських країнах, наростало розчарування українськими політичними елітами, і Варшаві все важче було відігравати традиційну роль адвоката України на міжнародній арені. Тому політика щодо України мала реально відображати стан і шанси української держави у сфері інтеграції зі західними інституціями. У зв'язку з тим, що у коротко- та середньотерміновій перспективі членство України в ЄС і НАТО було малоімовірним, було вирішено зосередитись на просуванні “квазі-інституційних” взаємин України з Заходом, що згодом вилилось у польсько-шведську ініціативу щодо посиленої політики “Східного партнерства”. Водночас входження України до інститутів західного світу вважали надзвичайно важливим, адже це приведе до демонтажу пострадянського простору й остаточної деімперіалізації Росії⁶⁸.

Говорячи про характер українсько-польських відносин у цей період, підкреслимо, що, незважаючи на інтенсивні контакти керівництва двох країн, які зазвичай є свідченням високого рівня відносин між державами, їм бракувало інституалізації, перенесення високих декларативних цілей на рівень повсякденної співпраці (за окремими винятками, як-от, наприклад, візова лібералізація). Унаслідок цього програма політичних, економічних і культурних взаємин формувалася переважно “згори” і вимагала суттєвої модернізації діалогу між Україною та Польщею⁶⁹. Наголосимо, що значна частина провини у такому стані речей лежала на українській стороні. Українська дипломатія надто спрощено підходила до формування кола “стратегічних партнерів”, унаслідок чого туди потрапляло чимало країн, з якими Україна перебувала в просто дружніх чи партнерських відносинах. Така практика суттєво зменшувала ефективність

⁶⁶ Baluk W. Stosunki polsko-ukraińskie w latach 2005–2012. Od romantyzmu do pragmatyzmu / Walenty Baluk // Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej. – Lublin, 2012. – R. 10. – Zesz. 1. – S. 29.

⁶⁷ Tezy o polityce RP wobec Rosji i Ukrainy [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pap.pl/aktualnosci/news,781082,msz-ujawnilo-notatke-z-2008-r-waszczykowski-to-byl-poczonek-zwrotu-ku-polityce-prorosyjskiej.html>

⁶⁸ Tezy o polityce RP wobec Rosji i Ukrainy [Електронний ресурс].

⁶⁹ Мруз М. Польсько-українське стратегічне партнерство... – С. 112.

цього важливого зовнішньополітичного інструменту, заважала спрямуванню зусиль на розвиток справді значущих відносин та механізмів взаємодії з ключовими партнерами⁷⁰. Також це призвело до того, що в Україні стратегічне партнерство не набуло суттєвих відмінностей від простого партнерства або функціональних двосторонніх відносин.

Під час зустрічей і прес-конференцій український президент В. Ющенко та інші очільники держави любили повторювати, неначе магічне заклинання, фрази на кшталт: "...для нас фундаментальним та знаковим є сказати полякам, що ви наш стратегічний партнер. Хочу тут поставити три знаки оклику"⁷¹. У схожій манері, хіба що не з такою частотою, висловлювалися і польські керівники. Водночас декларативними заявами в українсько-польських взаєминах офіційні особи часто підмінювали брак реальних результатів або відсутність системного підходу у вирішенні проблем у певних сферах діяльності (як, наприклад, питання добудови нафтопроводу Одеса–Броди до Гданська, що, незважаючи на стратегічний характер для обох держав, так і не було вирішено за десятиліття). Хоча для об'єктивності зазначимо, що з-поміж решти європейських держав взаємини України з РП мали найбільш комплексний характер й могли позиціонуватися як процес побудови стратегічних відносин.

Загалом не важко помітити, що рівень діалогу Києва і Варшави, який би відповідав стратегічному партнерству, багато у чому залежав від кроків України на зближення зі Заходом, що також відповідало стратегії польської східної політики. Так, одним із чинників поглиблення українсько-польських відносин була інтенсифікація європейської та євроатлантичної інтеграції України. Підтвердженням цьому стало значне падіння рівня політичних взаємин зі зміною влади в Україні та приходом команди В. Януковича, яка фактично призупинила співпрацю по лінії Україна-НАТО, а також прагматично ставилася до програми європейської асоціації, переговори щодо якої перебували на завершальній стадії.

Oleh Pikh. Ukrainian-Polish relations during the presidency of Viktor Yushchenko (2005–2010): the asymmetry of expectations and opportunities

The evolution of Ukrainian-Polish relations after the Orange Revolution under presidency of V. Yushchenko (2005–2010) was analyzed. After the events on the Maidan, which were positively perceived by both the Polish politicians and the society, favorable conditions were created for the development of bilateral relations. We established that the state-political dialogue between the countries was held at a high level, and the main problems around which relations were formed were the issues of European integration and the restoration of historical memory. At the same time, filling in the formula of strategic partnership with the real content, which was repeatedly declared by the highest state leadership of both countries, was hampered by a number of internal and external factors.

Keywords: Ukrainian-Polish relations, foreign policy, European integration, Poland and Ukraine.

⁷⁰ Парахонський Б. "Стратегічне партнерство України". Аналітична записка [Електронний ресурс] / Б. Парахонський, Г. Яворська. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/600/>

⁷¹ Ющенко: українсько-польські відносини – це великий тест для Європи. Спільна прес-конференція В. Ющенка і Л. Качинського 7 вересня 2009 р. у Варшаві [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/News/10794>